

Zbigniew Anculewicz

Z działalności Instytutu Biografistyki Polonijnej w Paryżu

Echa Przeszłości 3, 285-291

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

z obrad i imprez towarzyszących. Planuje się opublikowanie wszystkich materiałów konferencji na łamach oficjalnego periodyku AHC *The Journal History and Computing*⁴.

Krzysztof Narojczyk

Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU BIOGRAFISTYKI POLONIJNEJ W PARYŻU

Jedną z ciekawszych i stałych form działalności, jaką wypracował przez ostatnie lata Instytut Biografistyki Polonijnej w Paryżu, kierowany przez prof. dr. hab. Zbigniewa Judyckiego, są organizowane cykliczne sympozja poświęcone losom Polaków i osób polskiego pochodzenia na przestrzeni wieków. Ostatnie z nich, zorganizowane we wrześniu 2001 r. w Mons pod Brukselą w siedzibie SHAPE, poświęcone było losom Polaków i osób polskiego pochodzenia w siłach zbrojnych i policji państw obcych. Prof. dr. hab. Zbigniew Judycki przy walnym udziale swojej żony Agaty oraz dyrektora Instytutu Historii w Kielcach prof. dr. hab. Wiesława Cabana, po raz kolejny zainicjowali ważką problematykę badawczą, która w historiografii polskiej jest bardzo słabo rozpoznana. Słowa uznania należą się także Agacie i Zbigniewowi Judyckim za wzorcowe opracowanie materiałów sympozyjnych, w których zamieszczono 77 tekstów autorów reprezentujących krajowe i zagraniczne ośrodki naukowe (Białystok, Bogota, Bruksela, Bydgoszcz, Chicago, Częstochowa, Gdańsk, Floryda Memorial College, Katowice, Kielce, Kopenhaga, Kraków, Leuven, Londyn, Lublin, Łódź, Meksyk, Melbourne, Moskwa, Nowy Jork, Paryż, Olsztyn, Poznań, Rzeszów, Rzym, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra), a także dziennikarzy polskich, w tym pracowników najważniejszych pism emigracyjnych („Dziennik Związkowy” z Chicago), pracowników policji polskiej (Świętokrzyskiej Komendy Policji w Kielcach), policji nowojorskiej oraz nauczycieli akademickich polskich szkół policyjnych (Szczytno). Warto odnotować fakt, iż swoje własne interesujące teksty zamieścili polscy dyplomaci – Konsul Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli Pan Jerzy Drózdź o Polakach w armii tureckiej w XIX w., oraz prof. dr. hab. Mieczysław Jackiewicz, Konsul Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie o losach Mikołaja Filipowicza i Michała Runiewicza w Armii Radzieckiej. Belgijskiemu spotkaniu, oprócz publikacji zawierających referaty, towarzyszyła książka autorstwa Agaty i Zbigniewa

⁴ Oficjalna witryna AHC <<http://odur.let.rug.nl/ahc/journal/index.html>>, Październik 2001.

Judyckich *Rodacy w obcych mundurach*, będąca popularnym słownikiem biograficznym, zawierającym sylwetki Polaków i osób polskiego pochodzenia (postacie historyczne i współczesne), służących w siłach zbrojnych i policji państw obcych. Opracowanie słownika dofinansowane zostało przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”. Wydawcą i dystrybutorem tych dwóch publikacji sympozjalnych była Oficyna Wydawnicza Kucharski z Torunia.

W trakcie dwudniowych obrad plenarnych wygłoszono w sumie 24 referaty. Prelegenci z uwagi na ograniczenia czasowe (do 15 minut) przedstawiali tylko streszczenia bądź same tezy wystąpień z uwagi na to, że wszystkie zaprezentowane na sympozjum referaty zostały opublikowane w materiałach konferencyjnych. Honorowy patronat nad obradami sympozjum objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Aleksander Kwaśniewski, zaś samo sympozjum poświęcone było pamięci ofiar najtragiczniejszego aktu terroru na Nowy Jork i Waszyngton w dniu 11 września 2001 r. Wszyscy obecni minutą ciszy uczcili pamięć ludzi, którzy zginęli pod gruzami wież World Trade Centre i siedziby Departamentu Obrony USA.

Obrady otworzyła red. Agata Judycka, która w imieniu Komitetu Honorowego powitała uczestników, prelegentów i dostojnych gości z JE Ambasadorem – Stałym Przedstawicielem RP przy NATO, Andrzejem Towpikiem. Następnie Konsul Generalny RP w Brukseli, Jerzy Drózd, odczytał list Prezydenta RP, skierowany do uczestników sympozjum. Gen. Bogusław Izydorczyk w swoim powitalnym wystąpieniu zwrócił uwagę, iż obrady sympozjum walnie przyczynią się do upowszechnienia wiedzy o wkładzie Polaków i osób polskiego pochodzenia w kształt i dzień dzisiejszy armii i formacji policyjnych państw ich nowych ojczyzn. Następnie przekazał przewodniczenie obradom prof. dr. hab. Kazimierzowi Dopierale z Akademii Pedagogicznej w Bydgoszczy. W sesji przedpołudniowej pierwszego dnia sympozjum wygłoszono pięć referatów.

Dwa pierwsze były poświęcone stanowi i kierunkom badań nad problematyką udziału Polaków i osób polskiego pochodzenia w siłach zbrojnych oraz formacjach porządkowych państw obcych w polskiej historiografii. Dr Zbigniew Anculewicz z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie dokonując oceny stanu badań nad powyższą problematyką zwrócił uwagę na nagłą potrzebę skoordynowania prac badawczych wszystkich ośrodków tak krajowych, jak i zagranicznych, zajmujących się szeroko pojmowaną tematyką z zakresu historii wojskowości a odnoszących się do losów i udziału Polaków w armiach i policjach państw trzecich. Prof. dr hab. Wiesław Caban, Dyrektor Instytutu Historii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach w referacie *Polacy w carskim korpusie oficerskim w latach 1832 – 1873. Stan i potrzeby badań*, opracowanym wspólnie z prof. dr hab. Wiktoria Śliwowską z Instytutu Historii PAN w Warszawie,

omówił kierunki i tematykę badań związane z udziałem Polaków w służbie armii carskiej. Do pierwszoplanowych zadań badawczych autorzy wystąpienia zaliczyli m.in.: odsetek Polaków w rosyjskim korpusie oficerskim, miejsce służby, drogi awansu, studia w Akademii Sztabu Generalnego, stosunek Polaków – oficerów do swych rodaków żołnierzy oraz stosunek Polaków służących w carskim korpusie oficerskim do powstania styczniowego.

Kolejne referaty poświęcono losom i działalności Polaków i osób polskiego pochodzenia w armiach państw obcych na przestrzeni wieków. I tak prof. dr hab. Alicja Moskalowa z Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie zaprezentowała losy Aleksandra Meisnera, który z łagiernika sowieckiego „Archipelagu Gułag” doszedł w siłach RAF do stanowiska wicemarszałka. Dr Wojciech A. Wierzewski z Chicago mówił o roli płk. Kazimierza Lenarda i jego małżonki Myry w przyjęciu Polski do struktur Paktu Północno-Atlantyckiego i objęciu Rzeczypospolitej Polskiej amerykańskim atomowym parasolem obronnym. Sylwetkę prof. Wiktora Szyryńskiego, uczonego i harcerza, jednego z pionierów badań nad rolą higieny psychicznej żołnierzy, służących zwłaszcza w jednostkach bojowych, zaprezentował prof. dr hab. Adam Dobroński z Uniwersytetu w Białymstoku.

W popołudniowej sesji sympozjum obradom przewodniczyli kolejno: gen. bryg. Mieczysław Bieniek z Polskiego Narodowego Przedstawicielstwa Wojskowego przy Naczelnym Dowództwie Sił Zbrojnych w Europie i prof. dr hab. Wiesław Hładkiewicz z Uniwersytetu Zielonogórskiego. W tej części obrad zaprezentowano siedem referatów. Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Jan Lewandowski z Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, który prezentując działalność gen. Stanisława Szeptyckiego, austro-węgierskiego generalnego-gubernatora wojskowego Lublina w okresie od maja 1917 r. do lutego roku następnego, starał się dowieść z powodzeniem, że nierzadko niezwykle trudno było pogodzić lojalność, wynikającą z dobrowolnie złożonej przez siebie przysięgi wojskowej, z interesami narodowymi oraz własnymi ambicjami w realizowaniu polityki Wiednia, mającej na celu „zdobycie Polaków dla Austrii.” Prof. dr hab. Michał Śliwa z Akademii Pedagogicznej w Krakowie przypomniał losy gen. Waleriana Wróblewskiego, „jednego z najzdolniejszych i najwybitniejszych” dowódców w schyłkowym okresie działalności Komuny Paryskiej 1871 r. Młodszy inspektor Leszek Smolak z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP przedstawił życie i działalność gen. Franciszka Ksawerego Latinika, wysokiego rangą oficera – Polaka w armii CK, ujawniając przy tym nieznanne epizody z przebiegu służby w odrodzonym Wojsku Polskim po roku 1918 i przedstawiając tło konfliktów i nieporozumień oraz ich wpływ na przyszłe losy bohatera z oficerami z najbliższego kręgu marszałka Józefa Piłsudskiego, zwłaszcza w okresie bitwy warszawskiej roku 1920. Dr Janusz

Krasonodębski z Londynu z kolei mówił o wojennych i powojennych drogach Józefa Czesława Bartosika, który swoją bogatą służbę rozpoczynał jako oficer wachtowy na ORP Błyskawica w lutym 1939 r., a zakończył na stanowisku Szefa Operacyjnego w Admiralicji Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Prof. dr hab. Mieczysław Paszkiewicz z Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie przypomniał postać płk. Franciszka Kirkora, dowódcy Pierwszego Pułku Kozaków Sułtańskich w połowie XIX w. Prof. dr hab. Wojciech J. Podgórski z Uniwersytetu Warszawskiego zaprezentował losy nieznanego w powszechnej świadomości bohatera dwóch narodów, polskiego i francuskiego, kaprala Jana Proszka, odznaczonego Orderem Wyzwolenia, który poniósł bohaterską śmierć podczas marszu na Rzym w czerwcu 1944 r. Jako ostatni głos zabrał prof. dr hab. Jan Draus z Uniwersytetu Rzeszowskiego, prezentując losy i przebieg służby Józefa Karge, który nie tylko dosłużył się stopnia generała, ale także zdobył sławę jako uczony kanadyjski.

W drugim dniu obrad wygłoszono jedenaście referatów. Sesji przedpołudniowej przewodniczyła prof. dr hab. Elżbieta Trela-Mazur – przewodnicząca koła rodzin i żon polskich oficerów pełniących służbę w Polskim Narodowym Przedstawicielstwie Wojskowym przy Naczelnym Dowództwie Połączonych Sił Zbrojnych w Europie, zaś sesji popołudniowej prof. dr hab. Henryk Żaliński z Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Przed prezentacją referatów słowo powitania wygłosił gen. dyw. Andrzej Tyszkiewicz – Szef Polskiego Narodowego Przedstawicielstwa Wojskowego SHAPE w Mons. Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Eugeniusz Kruszewski z Instytutu Polsko-Skandynawskiego w Kopenhadze. Przedstawiając dziesięć biogramów (Franciszka Cicholewskiego, Władysława Dahnohoffa, Piotra Blezowskiego, Adama Bernarda Baranowskiego, Christoffa Kalcksteina, Stanisława Jaronowskiego, Henryka Harasowskiego, Zygmunta Gałkowskiego, Szymona Trepki, Kazimierza Piaseczyńskiego) zarysował losy Polaków, którzy – jak powiedział prelegent – odegrali „pewną rolę w armii monarchii duńskiej” od połowy XVII do końca XVIII w. Dr Adam Gałkowski ze Stacji Naukowej PAN w Paryżu podjął próbę naszkicowania losów Polaków i osób polskiego pochodzenia w szeregach armii francuskiej na przestrzeni wieków, od czasów wojny trzydziestoletniej aż po ich udział w szeregach francuskiej Legii Cudzoziemskiej w czasach nam współczesnych. Wskazał przy tym, że poprzez swoją ofiarną służbę w francuskim wojsku wywalczyli oni prawo obywatelstwa i przyczynili się w pewnym stopniu do przypomnienia opinii publicznej o kwestii niepodległości Polski. Płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki z Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, przedstawiając statystyczny obraz Polaków w belgijskim korpusie oficerskim w latach 1830–1853, wskazał również na różne kontrowersje polityczne, wpływające z faktu ich angażowania do służby w armii belgijskiej. Przypomniał

także kryzys dyplomatyczny na linii Berlin-Bruksela i Wiedeń-Bruksela, wywołany zaangażowaniem gen. dyw. Jana Zygmunta Skrzyneckiego, b. naczelnego wodza powstania listopadowego. Prof. dr hab. Witold Molik z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu prezentując przebieg służby Kazimierza Raszewskiego starał się zarysować losy Polaków w pruskim korpusie oficerskim na przełomie XIX i XX w. Zwrócił uwagę, że Polacy w omawianym czasie zamieszkujący zabór pruski w niewielkim tylko stopniu byli zainteresowani karierą w niemieckim korpusie oficerskim. Zdaniem mówcy, wynikało to z „nieprzychylnego stanowiska polskiej opinii publicznej wobec osób dobrowolnie wstępujących do armii pruskiej.” Ks. dr Władysław Zarębian, reprezentujący polskie duszpasterstwo emigracyjne w Rzymie, swoje wystąpienie poświęcił losom wybitnych Polaków, zasłużonych w walce o wolność Włoch na przestrzeni XVIII-XX w. Zaprezentował rys dziejów życia i walki Jana Dembowskiego, Aleksandra Izenszmid-Milibitza, Edwarda Władysława Langego, Gustawa Konstantego Jaraczewskiego i Jerzego Sasa-Kulczyckiego. Natomiast redaktor Agata Kalinowska-Bouvy z Paryża przewodnicząca Stowarzyszenia Polskich Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie, podjęła się trudu zarysowania w sposób syntetyczny losów Polaków i osób polskiego pochodzenia w żandarmerii francuskiej, przywołując zwłaszcza dzieje życia i służby dr. Jean Marie Marciniaka, który był gościem honorowym sympozjum. Dr Danuta Piątkowska z Departamentu Policji w Nowym Jorku, ubrana w oryginalną koszulę – bluzę policji nowojorskiej, poświęciła swoje wystąpienie tragicznie poległym policjantom i strażakom podczas akcji ratunkowej po barbarzyńskim ataku terrorystycznym na World Trade Centre w dniu 11 września 2001 r. Referentka skupiła uwagę słuchaczy przede wszystkim na zagadnieniu celów, zadań i bieżącej działalności powołanego w 1956 r. „The Pulaski Association of the Police Department of the City of New York.” Z kolei dwie redaktorki, Małgorzata Librowska i Bożena Wilson z Wielkiej Brytanii, zaprezentowały dzieje życia i służby majora Anity Newcourt w Armii Obrony Terytorialnej Wielkiej Brytanii. Młodszy inspektor, prof. dr hab. Andrzej Misiuk z Wyższej Szkoły Policyjnej w Szczytnie, przedstawił dzieje udziału Polaków w obywatelskich formacjach policyjnych, jakie były powoływane na ziemiach polskich przez władze państw zaborczych podczas I wojny światowej. Z referatem tym korespondowała prelekcja podinspektora, dr. Piotra Majera również z Wyższej Szkoły Policyjnej w Szczytnie, który swoje wystąpienie poświęcił dziejom udziału Polaków w organach policji niemieckiej w okresie II wojny światowej, skupiając się głównie na losach pierwszego komendanta Policji Polskiej GG, płk Mariana Kozielowskiego. Na zakończenie obrad plenarnych Świętokrzyski Komendant Wojewódzki Policji w Kielcach, przedstawił osiągnięcia polskiej policji na

arenie międzynarodowej w latach 1990–2000, a zwłaszcza w zwalczaniu międzynarodowych grup zorganizowanej przestępczości, handlu narkotykami, żywym towarem, przemytu alkoholu i papierosów. Podkreślił także wkład i sukcesy polskich policjantów w wypełnianiu obowiązków w ramach misji pokojowych ONZ i NATO w Bośni, Kosowie i Albanii.

Następnie rozpoczęła się dyskusja. W jej toku głos zabierali: prof. Antoni Lenkiewicz, prof. Elżbieta Trela-Mazur, Jadwiga Dąbrowska, Anna Rutkowska, ks. dr Władysław Zarębczan, prof. Alicja Moskalowa i gen. Bolesław Izydorzycyk. Prof. Antoni Lenkiewicz ubolewał, iż w tomie materiałów sympozyjnych nie znalazło się opracowanie poświęcone życiu i zasługom płk. Ryszarda Kuklińskiego, pierwszego polskiego oficera w siłach zbrojnych Paktu Północnoatlantyckiego – dla pełnego członkostwa Polski w NATO. Prof. Elżbieta Trela-Mazur mówiła o coraz powszechniej zauważanych faktach przyznawania się do polskich korzeni przez oficerów sojuszniczych armii państw NATO. Jadwiga Dąbrowska przypominała mało znane losy służby wojskowej w armii gen. Andersa Dżanet Dżabagi-Skibniewskiej, założycielki i redaktorki pisma dziecięcego „Dziatwa”. Anna Rutkowska w imieniu referentów i gości VI Międzynarodowego Sympozjum Biografistyki Polonijnej, zgromadzonych w Mons pod Brukselą, poprosiła dr Danutę Piątkowską o przekazanie pozdrowień i wyrazu najwyższego uznania nowojorskim policjantom i strażakom za ich bezprzykładny i bohaterski wkład w prowadzeniu akcji ratowniczej po barbarzyńskich atakach terrorystycznych na World Trade Centre. Ks. dr Władysław Zarębczan poddał do publicznego przemyślenia fakt, co należy zrobić i w jaki sposób dotrzeć do osób noszących polsko brzmiące nazwiska, a nie przyznających się do polskości, celem udokumentowania ich życia i dokonań zawodowych. Prof. Alicja Moskalowa podkreśliła z kolei bogactwo tematyki sympozjum, która niewątpliwie przyczyni się do wyznaczenia w przyszłości kierunków badań nad losami Polaków i osób polskiego pochodzenia w obcych armiach i siłach policyjnych. Gen. Bolesław Izydorzycyk w swoim wystąpieniu przypomniał wkład polskich oficerów i żołnierzy w wypełnianie misji pokojowych ONZ. Podkreślił, że w okresie blisko pięćdziesięciu lat przeszło 30 tys. zawodowej kadry Wojska Polskiego po założeniu onenzetowskich niebieskich hełmów z najwyższym oddaniem wypełnia swoje zadania, zapobiegając konfliktom zbrojnym począwszy od Korei poprzez Nigierię, Białą, Kongo, Bliski Wschód, na Bałkanach skończywszy.

Obrazy sympozjum podsumował prof. dr hab. Tadeusz Radzik z Uniwersytetu im. Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Stwierdził, iż z pewnym niepokojem oczekiwał na otwarcie obrad, co w konsekwencji było zupełnie nieuzasadnione. W jego osobistym przekonaniu obrady konferencji były jednymi z ciekawszym, jakie zorganizował Instytut Biografistyki Polonijnej,

kierowany przez prof. dr. hab. Zbigniewa Judyckiego. Walnie przyczyniły się także do promocji Polski, jako kraju odpowiedzialnego, zawsze gotowego do wypełniania swoich sojuszniczych zobowiązań. Przyczyniły się również do kształtowania zupełnie nowego wizerunku Polaka – obywatela innego państwa, który swoją drogą życiową i zawodową wpisuje się trwale w jego historię i dzień dzisiejszy. Zwrócił przy tym uwagę na rolę badań nad wkładem emigracji w dzieło wywalczenia i umacniania niepodległości oraz codziennej pracy w imię pomyślności ojczyzny i jej mieszkańców. Przywołał postać Gabriela Narutowicza, profesora politechniki w Zurychu, który w imię odpowiedzialności za przyszłość Polski opuszcza spokojną przystań szwajcarskiej uczelni, by zginąć w zamachu jako pierwszy prezydent odrodzonej Rzeczypospolitej – stając się symbolem bezinteresownej pracy dla dobra Polski i jej rodaków.

Zbigniew Anculewicz

SESJA NAUKOWA „PRZYSZŁOŚĆ HUMANISTYKI OLSZTYŃSKIEJ” OLSZTYN, 22 LISTOPADA 2001 ROKU

Sesja naukowa, której organizatorami były Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego, odbyła się 22 listopada 2001 r. w Olsztynie. Seminarium połączono z uroczystością 40-lecia działalności OBN, powstałego w 1961 r. Stąd też wzięli w nim udział przedstawiciele olsztyńskiego środowiska humanistycznego, także grono osób współpracujących z OBN. Jubileusz ten uświetnili obecnością przedstawiciele miejscowych władz – wiceprezydent miasta Olsztyna Zbigniew Karpowicz oraz członek zarządu województwa warmińsko-mazurskiego Tadeusz Sobierajski. Uczestniczył w nim także Cezary Przybyłko – prezes Międzynarodowego Centrum Budownictwa, wspierającego finansowo OBN im. Kętrzyńskiego.

Spotkanie otworzył dyrektor OBN, prof. dr hab. Stanisław Achremczyk. Na wstępie podziękował za wkład pracy na rzecz Ośrodka osobom, które go tworzyły – prof. dr. hab. Wojciechowi Wrzesińskiemu, prof. dr. hab. Januszowi Jasińskiemu, Hieronimowi Skurpskiemu i Władysławowi Ogrodzińskiemu. Wspomniał również o tych, którzy z oddaniem wspierali w przeszłości Ośrodek, jak między innymi Zygmunt Lietz i Romuald Odoj. Długoletnim pracownikom Ośrodka wręczył ufundowane przez dyrekcję nagrody. W tym gronie znaleźli się Jerzy Minakowski, Stanisława Kwiatkowska, Halina Murawska i Teresa